
Josip
ESTERAJHER

MEDIJI KAO
ČIMBENIK
OBRANE
(1999.)

Tema o medijima kao čimbenicima obrane je višeznačna: može se odnositi na ulogu središnjih hrvatskih medija, lokalnih hrvatskih medija, ulogu srbijanskih medija, na relacije medija i nastajuće hrvatske vojske tijekom Domovinskog rata itd. Hrvatski mediji, posebice lokalne radiopostaje o kojima bih mogao ponešto reći, u jeku najjačih ratnih djelovanja bile su **vezivno tkivo hrvatske nacije i posebice snažna sprega hrvatskih ratnika i ostaloga pučanstva**. Vojna agresija na Hrvatsku jednostavno je prisilila i središnje i lokalne medije na aktivnu ulogu u obrani domovine.

1. Hrvatski mediji su doista bili čimbenici obrane iz barem nekoliko razloga:

- svakodnevno su izvješćivali o ratnoj realnosti i time nerijetko demantirali podmetanja iz srpsko-jugoslavenskog informativno-propagandnog sustava,
- bili su spregom vojne i civilne komponente hrvatskog društva,
- bili su važan izvor informacija i most prema inozemnim novinarima, često s vrlo manjkavim znanjem o Hrvatskoj i naravi sukoba,
- bili su u neku ruku stalni vanjski suradnici hrvatskih redarstvenih i vojnih snaga,

- kao čimbenik obrane bili su doslovno metom agresora, odašiljači su im uništavani a redakcije razarane,

- hrvatski novinari su ranjavani, ubijani, prolazili su kroz srbijanske logore i bili na “crnim listama” JNA i pobunjenika.

2. U Hrvatskoj je koncem osamdesetih godina, pod utjecajem poznate hrvatske šutnje, izostala aktivnija uloga medija u odgovoru na velikosrpski projekt koji su zdušno zagovarali brojni mediji u Srbiji. Srbijanski mediji, posebice nakon dolaska Miloševića na vlast, snažno su senzibilizirali brojne Srbe diljem zajedničke države s temama o stradanjima Srba tijekom II. svjetskog rata, istodobno sotonizirajući sve osobe koje su bile na putu redefiniranja SFRJ u prikrivenu unitarnu srpsko-komunističku državu. Istodobno, srbijanski mediji su snažno promovirali ideju “svih Srba u jednoj državi”, vežući Srbe izvan Srbije za novi Miloševićev režim tezama o tomu kako je Miloševićev dolazak na vlast ujedno i prestanak podčinjenosti Srba u Titovoj Jugoslaviji. Srbi u Hrvatskoj neprestano su zaplašivani namjerama zagovornika samostalne hrvatske države te ustrajno pozivani na pobunu protiv kasnijih legalnih vlasti.

3. Mediji u Hrvatskoj su rat dočekali donekle zatečeni, čemu je kumovala dijelom i kadrovska selekcija tadašnjeg režima. Ipak, približavanjem ratnih djelovanja i početkom rata, nakon početnih pogrešaka, mediji su dobili dvije važne zadaće koje nisu bile uvijek u suglasju: što vjerodostojnije te točno i brzo prenijeti informacije o tijeku ratnih zbivanja građanstvu u Hrvatskoj i istodobno razobličavati dezinformacije pristigle iz srbijanskoga

propagandnog stroja. Hrvatski prostor je tijekom rata bio bombardiran gomilom dezinformacija iz protivničkog informativnog tabora s kojima se nastojao slabiti inače visoki hrvatski obrambeni napor.

4. Lokalni hrvatski mediji, u odnosu na ulogu središnjih, nacionalnih medija, imaju nedovoljno istraženu i priznatu ulogu tijekom Domovinskog rata. U mjestima zahvaćenim ratnim djelovanjima lokalni mediji, posebice radiopostaje, postali su, osim redovitog dnevnog biltena s prvih crta bojišnice, pripomoć građanima za rješavanje svakovrsnih problema te istodobno dodatni kohezijski čimbenik za jačanje solidarnosti i identiteta građana te civila i branitelja. Građani u manjim mjestima obično poznaju lokalne novinare i osobno. Njihov glas im donekle jamči nekakav kontinuitet ratnih i mirnih predratnih vremena. Preko lokalnih medija građani se mogu snažno solidarizirati s hrvatskim braniteljima.

5. Hrvatski radio Vukovar paradigma je institucije koja sadrži vrlo isprepletene novinarsko-civilne i vojno-obrambene elemente. Vukovarski radio primjer je male radiopostaje koja je prije dobivanja hrvatskog pridjeva bila pod snažnim utjecajem lokalne srpsko-jugoslavenske vukovarske vrhuške. Tako je npr. jedna od vanjskih predratnih suradnica Radio Vukovara u knjizi izašloj prije dovršetka mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja prijeratni Radio Vukovar nazvala “posljednjim zvučnim bastionom srpskog dostojanstva”.¹ Tada su na čelu radija bili Milan Čorak, prema knjizi Hrvat koji se osjećao Jugoslavenom i koji je bio prije svega komunistički kadar te Mirko Stanković “Srbin široke kulture i tvrdoglavog

nacionalnog ponosa”² koji je neposredno nakon ubojstva 12 hrvatskih policajaca u selu Borovu u izvješću beogradskoj televiziji pristrano govorio o “napadu MUP-ovaca na Borovo selo” i herojskoj obrani tamošnjih pobunjenika. Srbin “široke kulture” napustio je grad praćen vojnim transporterima, a najviše se “proslavio” izjavom da je kolega Siniša Glavašević čovjek kojega bi vukovarski Srbi najradije živog spalili. Srbi su u to vrijeme, što je zabilježeno i u više srbijanskih publikacija, ostali pri tvrdnji da su vukovarski Hrvati nasilno zauzeli Radio Vukovar 2. svibnja 1991.³ Zanimljivo je da je sljedećih dana, iako je uredno slao izvješća o “ugroženosti” Srba na području Vukovara, Stanković preko svojega odvjetnika pokušavao pravnim kanalima poništiti imenovanja novih čelnika HRV, pristigla od tadašnjeg ministra za informiranje Vlade RH. Stankovićevi naponi za povratkom na svoje prijašnje radno mjesto⁴ koincidirali su s topničko-minobacačkim napadima i na lokacije odašiljača, studija i redakcije HRV. Nažalost, prvo nam je isključen odašiljač na lokaciji Jakobovac, a potom nam je granatama spaljen studio u Radničkom domu u središtu Vukovara, pri čemu je poginula jedna od osoba koja je stanovala u blizini studija.⁵

6. HRV se na početku susretao s brojnim problemima. Nakon dolaska novih čelnika HRV-a zatečeni djelatnici bili su prestrašeni kao i svi građani Vukovara, a svi zajedno smo dijelili neizvjesnost o tomu što nas čeka i što nam je činiti. HRV je bio u još težoj situaciji od središnjih medija, zato što smo se suočili s brojnim tehničkim problemima: kako pojačati čujnost, jer nam je prvog dana nastupanja

JNA prema Vukovaru isključen odašiljač. Potom su nastupali problemi s električnom energijom: često smo ostajali bez struje, čekali djelatnike HEP-a da nam osiguraju napajanje ili s kanistrima u automobilskom prtljažniku tražili gorivo za mali Hondin agregat.

7. Poseban problem je bilo nepoznavanje aktivnosti ratnog reportera. Najveći problem predstavlja tzv. nenamjerno navođenje protivnika: nakon granatiranja pojedinih dijelova grada u početku smo brzo i točno izvijestili o pogođenoj lokaciji i time neprijatelju omogućili korekciju vatre. To je trajalo sve dok nas s jednog od punktova obrane nisu upozorili da to više ne radimo. Ipak, i kasnije su građani još zahtijevali navođenje točne lokacije njihova razrušenog doma. Iz Zagreba, pak, nismo dobivali nikakve suvisle upute o ponašanju u ratnim uvjetima.⁶ Lokalne vlasti, ZNG ili MUP također nisu uputili nikakve zahtjeve ili naputke o ponašanju: sve navedene institucije bile su sklone izbjegavanju novinarskih upita, ali su isto tako povremeno upućivali *ad hoc* kritike na rad medija. Možda smo tek jednom dobili uputu o tomu da kao novinari ne nosimo oružje. Istodobno, prema pisanju slovenskog medija *Mladina*, ako se ne varam, neposredno nakon pada Vukovara mogao se primijetiti srpski novinar koji je s kolegama pristiglim iz Beograda Vukovarom hodao obučen u jugoslavensku vojnu uniformu i naoružan kalašnjikovom.

8. Nadalje, bio je interesantan odnos djelatnika HRV-a sa zapovjednicima obrane grada. Nikakve zahtjeve prema HRV-u nije imao Tomislav Merčep, usudio bih se reći da on nije dokučio ulogu i mogućnosti lokalnih medi-

ja tijekom rata. Mile Dedaković – Jastrebović bio je vrlo ljubazan, profesionalan i spreman na suradnju s pravodobnim i točnim informacijama, dok je Branko Borković – Mladi Jastrebović, kao zadnji zapovjednik obrane, u najtežim i najkritičnijim uvjetima za grad uveo vrlo rigoroznu kontrolu informacija sve do informativne blokade koja je dobrim dijelom bila posljedica redakcijskih kraćenja izvješća novinara HRV-a u Zagrebu. Izjave čelnika obrane uvijek su bile dobrodošle lokalnom slušateljstvu, preko njih se održavala vjera u mogućnost odlučne obrane.

9. Pred djelatnicima lokalnih medija uvijek su bila pitanja ravnoteže između informacija o stanju na terenu i psihoterapeutskog umirivanja vlastitih građana te istodobnog prkosa prema srbijanskoj javnosti. Djelatnici vukovarskog radija nisu bili klasični ratni reporteri, jer nisu išli u rat zbog specifičnog novinarskog interesa, nego su dijelili sudbinu grada Vukovara koji je rat preuzeo i poharao. Čitavo vrijeme rada, uz početna nesnalaženja i nepripremljenost na rad u ratnim uvjetima, HRV je, boreći se da tehnički preživi, postao svojevrsni centar za obavješćivanje građana Vukovara i okolice, press-centar za inozemne novinare te servis nacionalnih medija.

10. HRV je na koncu postao i glas vapajućih svim domaćim i inozemnim medijima koji su htjeli informacije o stradanju Vukovara, da bi konačno podijelio tragičnu sudbinu svojih sugrađana. Djelatnicima HRV-a medij je doista bio sredstvo preživljavanja.⁷ Ako smo, kako kaže kolega Špišić “vukovarskom puku ubrizgali potvrdu o životu”, tada smo barem kratkotrajno uspjeli i to nam je najveće priz-

nanje. A to nije malo ako je riječ o gradu iz kojega se “mahnita žeđ slobode širila opojnim dahom”.⁸

Josip Esterajher
**Mediji kao
čimbenik obrane
(1999.)**

BILJEŠKE

- ¹ Ljiljana Pekić: PREDVORJE PAKLA, Vukovar 1991., IK “Dobra volja” Vukovar - Borovo naselje, NIP “IN-PRESS” Beograd, 1995., str. 72-74.
- ² Pekić, isto, str. 73.
- ³ Dušan Vilić, Boško Todorović: RAZBIJANJE JUGOSLAVIJE 1990.-1992., DIK Književne novine - Enciklopedija, Beograd, 1995., str. 367.
- ⁴ U radnom stolu glavnog urednika nađena je samo jedna stvar: 30-ak prašnjavih gramofonskih ploča zabranjenog hrvatskog pjevača Vice Vukova. Na radnoj ploči gomila telefonskih brojeva iz Srbije.
- ⁵ Jednom prigodom sam pokušao izbrojiti tragove minobacačkih i drugih granata oko zgrade redakcije HRV-a. U krugu promjera od 30-ak metara izbrojio sam tragove više od 30 detoniranih mina.
- ⁶ Smatram da bi ratna iskustva hrvatskih novinara valjalo sumirati kako sljedeće generacije ne bi iznova ponavljale pogreške koje su se nama događale.
- ⁷ Govoreći o novinarima HRV-a osječki kolega Davor Špišić je napisao: “Medij je za njih preživljavanje. Preživljavanje je medij.” Vidi Dario Topić, Davor Špišić: SLAVONSKA KRV, NIP Glas Slavonije, Osijek, 1992., str. 332.
- ⁸ Slavonska krv, isto, str. 320.